

Helénstugan, Skövde

Renovering av tak & fasader 2015 - 2016

Helénstugan, Skövde - renovering av tak & fasader 2015 - 2016

Kv. Bryggaren 10,

Skövde kn, Västergötland

Antikvarisk slutbesiktningsrapport

Thomas Carlquist

Byggnadshistorisk rapport 2016:6

Västergötlands
museum

Renovering av tak och fasader på
byggnadsminnet

Helénstugan,

kv. Bryggaren 10,
Skövde stad & kommun,
Västergötland.

Antikvarisk slutbesiktningsrapport.

Skaraborgsdelen av Västra Götalands län.

Helénstugan

Renovering av tak och fasader

Skövde stad & kn

Byggnadshistorisk rapport 2016:6

Västergötlands museum

Text och foto: Thomas Carlquist

Renovering av tak och fasader på
byggnadsminnet
Helénstugan,
kv. Bryggaren 10,
Skövde stad & kommun, Västergötland.

Antikvarisk slutbesiktningsrapport.

Renoveringsarbeten har utförts på rubricerade byggnad under antikvarisk medverkan av Västergötlands museum genom undertecknad. Med anledning av att arbetena avslutats har antikvarisk slutbesiktning utförts den 29 mars 2016. Närvarande vid besiktningen var även för ägaren kommunen Maria Liabäck och Johan Siwert, samt för entreprenören Mikael Blomquist.

Helensgårdens byggnader från SO 1990. Närmast Helénstugan, t.h. det yngre bostadshuset och magasinet. Bakom Helénstugan skymtar ladugårdslängan.

Bakgrund (text delvis från beb.registret)

Helensgården utgör sydöstra delen av kvarteret Bryggaren. beläget i centrala Skövdes västra del. Kvarteret är glest bebyggt med äldre trähus, samtliga fäluröda och med sadeltaken täckta med enkupigt tegel. Byggnaderna omges av gräsytor, träd och såväl grusgångar som stensatta gångar.

Längst i söder står den här aktuella s.k. Helénstugan, en timrad framkammarstuga i en och en halv våning klädd med locklistpanel. En inskription ”1846” på skorstensmuren kan antyda en reparation eller ombyggnad detta år, troligen en höjning med tre eller fyra timmervarv. Stugan har gentemot de andra husen en sned orientering som härrör från den medeltida stadsplanen som rådde fram till den förödande stadsbranden 1759. Helénstugan är stadens enda bevarade profana hus från tiden före branden. När staden återuppbyggdes enligt en rätvinklig rutnätsplan fick stugan ligga kvar orienterad efter det medeltida gatunätet. Husets byggnadsår är ej fastlagt, men det är troligt att det uppförts under 1700-talets förra del, möjligen något tidigare. Byggnaden anses ibland vara återstoden av en parstuga vars västra del rivits, möjligen i samband med en sekundär tomtindelning. Helénstugan förvärvades av staden efter den siste innehavarens död 1916. Namnet härrör närmast från Sven Pettersson-Helén och hans hustru Lotta som sist bebodde huset.

Norr om Helénstugan står ett yngre timrat bostadshus, sannolikt byggt på 1850- eller 60-talet, och i väster en större före detta ekonomibygnad i skiftesverksteknik. Detta hus har i äldre tid tillhört granntomten och dess byggnadsår tros vara på 1820-talet. År 1965 hitflyttades slutligen en timrad magasinsbyggnad med körport från Långgatan i kvarteret Garvaren 4. Alla hus är rödfärgade.

Kulturhistorisk status

Helensgården är byggnadsminne sedan 1979-05-28. I byggnadsminnet ingår förutom den här aktuella huvudbyggnaden även de ovan nämnda tre byggnaderna.

Skadebild

Tak: Takteglet är i behov av omläggning, rengöring av pannorna och översyn av vindskivor ochnockbräda. Det befintliga teglet är (åtminstone till övervägande del) inte så dåligt att det inte kan återanvändas. Pannorna ska sparas för återläggning med ev. komplettering av annat begagnat tegel.

Fasader: Översyn av spruckna eller gistna delar av panelen för byte mot nytt virke. Nedborstning av alltför tjockt struken och flagad Falu rödfärg. Hel målning med röd slamfärg.

Skorstenar: Översyn och ev. byte av plåtbeslag.

Syfte

Att reparera skador och därigenom trygga takets och i förlängningen byggnadens fortbestånd.

Aktuella åtgärder

Åtgärda skador och brister enligt ovan, dvs läggning av ny underlagspapp, ny läkt och återläggning av tegel. Lagning av skador i fasadpanel.

Arbetsbeskrivning/-handling

Arbetsbeskrivning upprättad av Mikael Blomquist, MB-Tak i samarbete med Maria Liabäck, Skövde kommun.

Utförda åtgärder

Tak:

Inför renoveringen inköptes, i syfte att kunna komplettera vid skador, ett större parti begagnade tegelpannor av samma typ som ligger på huset.

- Befintligt enkupigt tegel (fabrikat Heby) demonterat och förvarat på pall.
- Byte av underlagspapp mot ny kraftigare papp, enl. uppgift 4,5 kilos Matak, vilket bör vara fabrikantens Trema TM3, YEP 4500 (osäkert).
- Ny bärläkt 25x50 mm. Den nya ströläkten, som enligt handling skulle vara 25x50 mm, är tunnare.
- Ny ståndbräda pånocken.
- Återläggning av bef. tegel med någon komplettering, sedan pannorna rengjorts från mossa, alger och annan påväxt.
- Nya vindskivor, vattbräder och nockbrädor.

Skorstenar, plåtarbeten:

- Byte av nedre plåtbeslag på båda skorstenarna till ny galvad plåt. Beslagen tillverkades nu någon dm lägre än de befintliga, vilket ger ett ”mindre plåtigt” intryck och därför passar betydligt bättre på ett äldre hus. I övrigt inga åtgärder på skorstenarna. Den galvade plåten ska stå några år innan den målas, förslagsvis med LIWAs Pentur-system, vilket inkluderar slutstrykning med linoljefärg.
- Ny vattenföring - hängrännor och stuprör - av galvad plåt. Härvid har de tidigare dekorativa vattkuporna, liksom rörens skarpa krökar, kopierats. All vattenföring målad med röd färg av oklar typ. Vid framtida ommålning bör all plåt på huset målas svart, vilket var det normala under 1700- och 1800-talet.

Fasader:

- Enstaka skadade locklister eller delar därav utbytta, liksom en fönsterbräda (solbänk) på västra gaveln.
- Hela huset målat med Falu Ljus slamfärg efter nedborstning.

Mark

- Nordvästra hörnet står något för lågt beroende på att marken successivt höjts i hörnet vid muren. Försök har gjorts att frilägga panelen från kontakt med marken, men hörnet bör rättas till när den dåliga stödmuren tas bort och det närmaste trädet, vars rötter sannolikt går in under huset, tas ned. (Museet har i samband med detta framfört synpunkter att avverka grenar på träden närmast byggnaderna, och att ta ned hela trädet (asken) som står oroväckande nära Helénstugans NV hörn.)

Återstod vid slutbesiktning:

Målning med Falu Ljus av sent monterade vattbräder och nockbräder.

Administrativa uppgifter

Tillstånd

Tillstånd till byte av tak på byggnadsminnet Helénstugan meddelat av länsstyrelsen Västra Götalands län 2015-07-30.

Antikvarisk medverkan

Thomas Carlquist, Västergötlands museum, Skara.

Beställare

Skövde kommun, Fastighetsavdelningen, gm fastighetsing. Maria Liabäck.

Arkitekt/Projektör

-

Entreprenör

MB-Tak AB, Fabriksgatan 3, 541 57 Skövde.

Ue plåt

Sahlbergs Tak AB, Industrigatan 3, 541 57 Skövde.

Ue måleri

Magnussons Måleri AB, Tubgatan 5, 544 50 Hjo.

Arbetsledare

Mikael Blomquist, MB-Tak.

Byggmöten

har inte hållits.

Besiktningar

Inledande besiktningar och diskussioner med anledning av att museet kontaktades av kommunen under våren 2015. Besiktning inför påbörjad renovering i sept 2015 samt besiktningar på arbetsplatsen ung. ett par gånger under den tid arbete pågått. Antikvarisk slutbesiktning den 29 mars 2016.

Tidsperiod

Arbetena utfördes under perioden september 2015 till februari 2016.

Fotodokumentation

Digital fotografi. Bilderna förvaras på Västergötlands museum, Skara.

Handlingar

Handlingar i ärendet sökes i Västergötlands museums arkiv under Skövde, diariern 74-2015 samt hos Länsstyrelsen Västra Götalands län under diariern 432-22974-2015.

Besiktningsutlåtande

Arbetena slutbesiktigades den 29/3 2016. Något antikvariskt utlåtande över arbetena har ej begärts. Museet har ändå kunnat konstatera att arbetena synes vara utförda i huvudsak enligt handling och i förekommande fall enligt museets rekommendationer. Återstår målning med rödfärg av vattbräder och nockbräda.

Anmärkning

Ströläkten skulle enligt handling vara 25x50 mm, men blev betydligt tunnare än så, med risk att löv och annat skräp inte kan transporteras bort från taket på bästa sätt.

VÄSTERGÖTLANDS MUSEUM

Skara i april 2016

Thomas Carlquist
1:e antikvarie

Fotografier

Omslagsbild: Helenstugan i slutfasen av renoveringsarbetena.
Foto: Thomas Carlquist febr. 2016.

Foto: Thomas Carlquist

Helénstugan i kv. Bryggaren före renovering. Foto maj 2015.

Helénstugan, fasad mot gården, före renovering. Maj 2015.

Foto: Thomas Carlquist

Ett av träden (X) står olämpligt nära huset, och dess rötter kan verka skadliga på byggnaden. Ur en annan vinkel ser man att trädet har två stammar ur samma rot. Sept. 2015.

Stödmuren mellan Helenstugan och ladugården bör ersättas av en slänt - marken vid hushörnet ligger nu för högt och fukt går upp i panelen. Maj 2015.

Teglet hade framför allt på norrsidan dragit på sig mossa och alger och var i behov av rengöring. Sept. 2015.

Foto: Thomas Carlquist

Skorstenarna, särskilt beslagen, behövde översyn och ev. byte. Maj 2015.

Nuvarande beslag och väderskydd kan i en framtid bytas mot beslag som bättre anpassas till byggnaden. Nedre beslaget går onödigt högt upp på skorstenen. Tegelkrönet bör också putsas över. Dec. 2015.

Foto: Thomas Carlquist

Spruckna eller gistna locklister byttes, liksom det lilla fönstrets solbänk. Okt. 2015.

Under september ströks huset med Falu Ljus slamfärg. 23 sept. 2015.

Foto: Thomas Carlquist

Arbetet med taket drog ut på tiden under nov. och dec. Dec 2015.

Ny ytpapp som underlagspapp - kraftigare än ordinär underlagspapp. Ny strö- och bärläkt, ströläkten dock alltför tunn. Dec. 2015.

Foto: Thomas Carlquist

*Takpannorna rengjorda och återlagda. Nya vindskivor ochnockbrädor.
Höger: Ny vattenföring lika befintlig. Febr. 2016.*

Nya plåtbeslag, bättre anpassade till byggnaden. Målas svarta sedan galvplåten oxiderat om några år. Samtidigt kan skorstenskrönen putsas. Febr 2016.

Foto: Thomas Carlquist

Arbetena på huset färdigställda, så när som på rödfärgning av vattbräder och nockbräder. 2 apr. 2016.

Som ovan. 2 apr. 2016.

Rapporter 2015-2016 i ämnet bebyggelse från Västergötlands museum

- 2015:1 Varnhems klosterkyrka. Varnhems socken, Skara kommun, Västergötland. Tjärning av tak 2004, 2007 och 2014. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:2 Skara domkyrka. Skara kommun, Västergötland. Renovering av tornens tak m.m. 2012. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:3 Hyringa fornstuga. Prästtorp 1:13, Hyringa socken, Grästorps kommun, Västergötland. Renovering efter svampangrepp 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:4 Villa Idun. Hjo Norr 5:6, Hjo stad och kommun, Västergötland. Renovering av balkonger m.m. 2014-2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:5 Villa Götha och Societetshuset. Del av Hjo Norr 3:59, Hjo socken och kommun, Västergötland. Renovering etapp 3, 2014-2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:6 Råbäcks mekaniska stenhuggeri. Råbäck 1:3, Medelplana socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering av fönster, etapp 1. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:7 Varnhems klosterkyrka. Varnhems socken, Skara kommun, Västergötland. Renovering 2010-2011. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:8 Bankastugan. Hornborga 14:2, Hornborga socken, Falköpings kommun, Västergötland. Renovering av vägg och tak 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2015:9 Bengtssonska magasinet. Kv. Örnen 3, Vara socken och kommun, Västergötland. Lastbrygga och ramp 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport
- 2016:1 Västra Gerums kyrka. Västra Gerums socken, Skara kommun, Västergötland. Utvärdig renovering 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:2 Sveneby. Sveneby 1:4, Sveneby socken, Töreboda kommun, Västergötland. Renovering av terrass 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:3 Almnäs, huvudbyggnaden. Almnäs 1:1, Norra Fågelås socken, Hjo kommun, Västergötland. Renovering av tak och fönster 2015. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:4 Arkivet, Skara veterinärinrättning. Kv. Skytten 1, Skara stad och kommun, Västergötland. Utvärdig renovering 2014-2016. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:5 Råbäcks mekaniska stenhuggeri. Råbäck 1:3, Medelplana socken, Götene kommun, Västergötland. Renovering av fönster 2014-2016. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.
- 2016:6 Helénstugan. Kv. Bryggaren 10, Skövde stad och kommun, Västergötland. Renovering av tak och fasader 2015-2016. Antikvarisk slutbesiktningsrapport.

